

Narine
Abgarian

preložila
Katarína Strelková

Ľudia, ktorí
sú vždy so mnou

Narine Abgarian

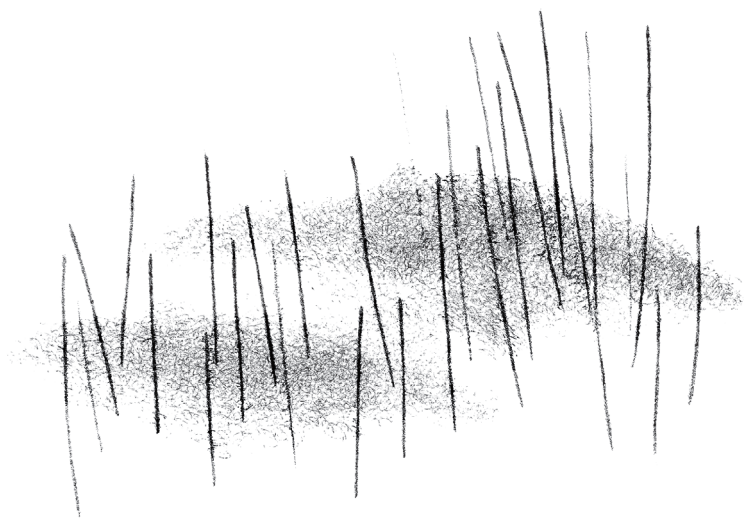
(1971) arménska spisovateľka a blogerka, sa narodila v mestečku Berd a do povedomia čitateľov vstúpila v roku 2010 autobiografickou knihou pre deti *Maňuša*, podľa ktorej v roku 2021 vznikol aj televízny seriál a v roku 2023 animovaný celovečerný film.

Vo svojich románoch a poviedkach sa vracia do rodného mesta, k tradíciám, historickým udalostiam, ktoré ovplyvnili život jej krajanov. Na Slovensku doposiaľ vyšli jej romány *Z neba spadli tri jablká* (Artforum, 2022) – kniha o láske a stratách, o pokore, o sile života, o nádeji, a román *Simon* (Artforum, 2022) o mužovi, ktorý prichádza do života štyroch žien, keď sa už vzdali lásky, a znova ju v nich prebúdza.

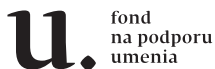
Narine Abgarian je držiteľkou niekoľkých literárnych ocenení, jej diela sú preložené do 27 jazykov. V roku 2020 ju denník *The Guardian* označil za jednu z najvýraznejších európskych autoriek súčasnosti.

Artforum

*Ľudia, ktorí
sú vždy so mnou*

Vydanie knihy z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia

Narine Abgarian

Люди, которые всегда со мной

© **Narine Abgaryan**, 2014

The publication of the book was negotiated through
Banke, Goumen & Smirnova Literary Agency
(www.bgs-agency.com)

Translation © Katarína Strelková, 2025

Design & Layout © Mária Rojko, 2025

Cover illustration © Blanka Votavová – dedičia, 2025

Slovak edition © Artforum, 2025

Narine
Abgarian

Ľudia, ktorí
sú vždy so mnou

Prológ

Arménska vysočina zažila za svoju existenciu mnoho nádhery: pohanské svätyne s obradnými chorovodmi, pri ktorých kňazi a kňazky obracali k slnku henou sfarbené dlane; apoštolské chrámy so špicatými vežami, bez honosných ozdôb, asketické, v časoch cudzej nadvlády mlkve, ale nepokorené; domácky tkané koberce – hodvábne alebo z hrubej priadze, rozmerné, s karmínovými vzormi¹; chorály, pri ktorých trhá dušu – oráčovu pieseň, pieseň úsvitu, pieseň úrody, pieseň odprevádzajúcu na vojnu, pieseň vítajúcu pri návrate. Pieseň upokojujúcu i pieseň povzbudzujúcu. Pieseň uzdravujúcu i pieseň trúchliacu...

Arménska vysočina je skrz-naskrz presiaknutá krvou a slzami. Zažila veľa bolestného: nekonečné, vyčerpávajúce, nespravodlivé, kruté vojny, rozbroje – bratovražedné boje, ktoré krajinu trhali na franforce. Každý dobyvateľ, či už sasánovská Perzia, mongolskí Tatári, alebo osmanské Turecko, vždy volil jednu a tú istú taktiku – po ovládnutí krajiny presídľoval miestnych obyvateľov na nové územia: národ zbavený kultúrnych koreňov sa rýchlo asimiluje a stráca svoju národnú identitu. Opustené územia osídľovali turkické kočovné plemená.

Veľmi ťažko sa žilo najmä za vlády perzského šáha Abbása I. Podľa historikov zahnal takmer celé arménske obyvateľstvo

1 Karmín, košenila, je červené farbivo, ktoré sa získava z hmyzu žijúceho v koreňoch rastlín, v Arménsku z červca druhu vortan karmir (Porphyrophora hamelii, araratská košenila).

hlboko do Perzie a všetky významné arménske mestá jednoducho zotrel z povrchu zemskeho. Bol to náramne prezieravý človek a vedel, že ľudia sa vždy budú vracieť, ak sa majú kam.

Jediný, kto sa nepodrobil šáhovmu dekrétu, boli Arméni z Karabachu. Karabašské kniežatá, melikovia, zhromaždili svoj ľud, stiahli sa do nedobytných hôr a kládli taký silný odpor, že perzský panovník len mávol rukou – parom ich ber, nech si žijú v tých svojich skalnatých roklinách, aj tak skapú od hladu!

Obyvatelia Karabachu však od hladu nepomreli. Po čase opustili rokliny, zišli do nížin a zriadili Karabašský chanát – päť kniežatstiev zjednotených do Chamsy². Ukázalo sa, že kočovníci sú na karabašskú Chamsu prikrátky – hoci aj jedno za druhým dobýjali neprístupné územia, napokon vyšli naprázdno a dali sa na ústup. Postupne sa na vzbúrené územia začali vracieť Arméni, ktorí sa pred nájazdmi nepriateľských hôrd skrývali vo vysokých vrchoch – tavušských a lorijských. Pred turkickými útokmi sa postupne sťahovali k jedinej nedobytej bašte na východe, k pozostatkom niekdajšieho obrovského a mocného Veľkého Arménska. Náhornému Karabachu. Tu ich privítali s otvorenou náručou, poskytli im strechu nad hlavou, jedlo i zbrane.

Jedného sychravého februárového dňa do Dvinu zo severu, z rokliny hory Murguz, pritiahla kolóna osemnástich veľkých vozov naložených najrôznejším haraburdím a prístrešie hľadali štyri tavušské rody – Melkumianovci, Melikianovci, Atojanovci a Melikbekianovci. Zo stopäťdesiatich ľudí dorazilo len osemdesiatšedem, zvyšní zomreli od chladu, hladom a na choroby, pretože prechod cez ľadový priesmyk bol dlhý a úmorný. Karabach sa stal ich útočiskom na dve storočia – až kým do Zakaukazska nevtrhli vojská Ruského impéria a od

2 Podľa arabského výrazu pre číslo päť.

Perzie nevydobyli jeho značnú časť. Príchod Rusov znamenal koniec stáročného ponižujúceho otroctva.

Začiatkom 19. storočia jeho veličenstvo cár Alexander I. a potom jeho syn cár Nikolaj I., v snahe sprehľadniť a pevnejšie ovládnuť najnižšie vrstvy Ruského impéria, spustili grandiózny projekt – etnickú demarkáciu a presídľovanie kaukazských národov z miest takzvaného núteného pobytu na ich pôvodné historické územia. V prvej vlne presídlencov sa vrátili domov aj potomkovia štyroch tavušských rodov. Priniesli si so sebou karabašský dialekt, kuchyňu aj tradície. Pod ruinami starej pevnosti si postavili nové domy zvané sachli, lebo tie staré zrúcali kočovníci. K nebu sa začali ťahať priezračné dymové pramienky, kohúty na úsvite nôtili svoju víťaznú pieseň a všade sa rozliehal buchot ťažkých kováčskych kladív – muži z rodu Melikianovcov boli vychýrenými výrobcami zbraní, najlepšími v celej Tavuši. Do nevšedných vzorov sa začala splietaa vlneaná priadza – to ženy z rodu Melkumianovcov tkali nádherné koberce zvané technachundž, žiarivo žlté po okrajoch, s tmavými vzormi v strede a s nekonečnými votkávanými znakmi a symbolmi na hodvábných strapcovitých okrajoch.

A tu sa, ako na dlani, opäť zjavilo mesto Berd, kedysi zrovnané so zemou, pomenované na počesť starej polorozpadnutej pevnosti, ktorá sa týčila na vrchole červenožltej hory. Pretože pevnosť je po arménsky berd.

Dievčatko

Kohúty zúrivo kikiríkali, akoby bol nanovo stvorený svet a ony sa ihneď museli so všetkými podeliť o túto radostnú zvesť. Ráno bolo jasné a čisté, keby ste prešli rukou po korunách cyprusov, nazbierali by ste za plnú hrst chladivej rosy. Hviezdy, žiariace v tmavej južnej noci, za úsvitu urazene vzlietali nahor, na rýchlo blednúcej oblohe sa slabo zamihotali a mizli v nekonečných výšavách.

Neochotne ustupoval ranný opar, zachytával sa o pichľavé malinčie, vlnil sa ako roztrhaná záclona ponad krivú drevenú ohradu, vinul sa tesne nad zemou a smutne tiahol k rokline, aby sa tu navždy rozplynul a na plochých kameňoch zanechal dočasné vlahé stopy.

Hlasno zabučala krava – to susedka Vardik vyviedla svoju Marišku z tmavej maštale. Mariška ako zvyčajne zamierila k plotu, čelom trepla do bránky, vyšla von a po úzkej hrboľatej ceste sa vydala k rieke. Tam dole, na starom nízkom moste, sa už zhromaždilo malé stádo. Starý pastier sedel obďaleč na veľkom kameni trčiacom spomedzi divoko kvitnúceho slezu a bafkal ušúľanú cigaretu. Nad šedivými fúzmi, zožltnutými od tabakového dymu, mu prevísal hrboľatý nos, spod hustého obočia mu vykúkali vekom vyblednuté oči, vyziabnutú hlavu mu pokrývala teplá vlnená čiapka. S tichým šuchotom v zhrubnutých prstoch prevracal korálky ruženca – šelestili, šuchotali, šuch-šuch, šuch-šuch. Tridsaťtri napoly obšúchaných podlhovastých korálok a na samom kraji jednoduchý krížik.

Mariška pomaly kráčala k útesu, zišla na okraj kamenistej cesty a opatrne schádzala po kozom chodníčku. Pastier

cmúľal cigaretu a pokojne sledoval kravičkinu pomalé kroky. Zrazu sa Mariška na ostrej kamennej zákrute potkla, zastala a bezmocne zabučala. Stádo sa znepokojilo, rozrušene sa rozvlnilo a úzkostlivo sa rozbučalo.

Obrovská kaukazská ovčiarka Najda, ktorá dovtedy ležala pastierovi pri nohách, si po ľudsky povzdychla, vstala a pobehla po ceste. Kratučko zaštekala, dvoma dlhými skokmi dosiahla Marišku, zubami schytila povraz na jej krku a mocne ju ťahala nadol. Mariška znova zabučala, potom poslušne nasledovala Najdu po okraji cesty a namáhavo pritom krútila tučnými bokmi.

„Potvora bezrohá, Mariša jedna!“ Starec vstal, oprášil si kolená a sťažka si narovnal chrbát. „Zakaždým zakopneš na tom istom mieste, ech, ty!“ Popohnal stádo, pomaly vykročil na východ popri ruinách starej pevnosti, popri vinici, popri pšeničných lánoch, tam, kde sa v lúčoch prebúdzajúceho sa slnka ticho ťiahli bezhraničné polia. Stádo odovzdane kráčalo s ním, občas pobehlo dopredu a neochotne sa rozstupovalo, aby uvoľnilo cestu občasným ranným autám.

„Dobrý deň, usta Ambo!“ zdravia starca šoféri, keď úctivo spomalia. „Zdravie slúži?“

„Dobrý, dobrý, slúži, slúži,“ vážne odpovedá starec. „Kam idete, do práce?“

„Do práce, kam inam?“

„Aj my do práce.“ A pastier, sťažka sa opierajúc o hrboľatú palicu, pokračuje v ceste. Obloha sa celučká ružovú, na okrajoch sa sfarbuje do zlatista, o kúsok ďalej sa už vynára ohnivý bok slnka. Pomaly, sľaby neochotne, vychádza spoza horizontu, na okamih znehybnie na oblom hrebene kopca, ale potom sa zdvihne, s trhnutím vyskočí dovysoka a začne šíriť blahodarné teplo.

„Sláva ti, veľký Bože!“ Starec zastane a zacloní si dlaňou tvár. „Sláva ti, večná ti sláva, Hospodine!“ A zopakuje to znova, už šeptom, ako zaklínadlo: „Večná ti sláva!“

A Hospodin mu odvetí vtáčím štebotom, láskavým vetrom, zvonivou vlnou skackajúcou pomedzi riečne kamene: „Večná ti sláva, Ambo-džan.“

Ráno

Mama schádza po schodoch, končekmi prstov sa prichytáva mohutného kovového zábradlia, šľapky jej veselo tľapkajú na päťkách. Má na sebe svoju šatku, niekoľkokrát ju preložila po dĺžke do dlhej širokej stuhy a smiešne si ju uviazala nad čelom. Ja idem za ňou a mrmlem si pod nos. Niežeby mi prekážalo, že nosí detskú belasú šatku s fialovými zvončekmi, som len akási podráždená, sama neviem prečo. Chcem držať mamu za lem šiat a nepustiť ju. Preto sa mračím, ale nič nehovorím, iba ju nasledujem a sem-tam si povzdychnem.

„Už toľko nestonaj,“ prehovorí mama, „a radšej mi vezmi mliečnik.“

Je to biela smaltovaná nádoba na mlieko s kyticou žltých kvetov na baňatom tele. Zdvihnem veko a nazriem dnu. Je prázdny. Akoby aj nie, veď dnes sme z posledného mlieka uvarili kašu. Veľmi som sa ju usilovala zjesť, ale bola odporná! Napohľad tak nevyzerala: biela, hustá, hladká hmota s roztopeným ostrovčekom masla uprostred. Rada si predstavujem, že lyžica je čepeľ korčule, a kreslím ňou spleť brázdičky na bielom klzisku. Tenkými jarčekom potom prúdi potôčik žltého rozpusteného masla. Ale jesť sa to nedá.

Aj to sa stáva. Zvonku jedno, vnútri niečo celkom iné. Ktovie, prečo to je tak.

Mamu trápí, že nejem, vraj ju svojou tvrdohlavosťou privediem do hrobu. A tiež hovorí, že zomriem od hladu, a tiež, že ma do školy nevezmú. No a čo?! Veď aj tam podávajú krupičnú kašu. Čo za odľud vymyslel krupičnú kašu? Prečo

nevymyslel na raňajky niečo chutné? Zmrzlinu alebo bonbóny. Alebo keksíky.

„Nehrmoc tým mliečnikom,“ napomína ma mama, „a dívaj sa pod nohy.“

Ideme kúpiť mlieko od susedky Vardik, ktorá má kravu Marišku. Mariška sa už dávno pasie na poli, teta Vardik ju ráno podojila a vypustila k stádu. Teta si privyrába predajom mlieka, aby uživila rodinu, pretože jej muž, ujo Levan, nepracuje. Bolia ho nohy. Chodí veľmi ťažko a ja sa k nemu bojím priblížiť, lebo pri chôdzi sa kolíše, ako keby ho unášal silný vietor, raz sem, raz tam, každú chvíľu môže spadnúť. Preto sa k nemu bojím priblížiť, lebo čo ak sa zrazu zapotáca a spadne na mňa? Ujo Levan má veľkú bradu a tvár... no, akoby som to povedala... vráskavú, škaredú. Ale oči má milé, láskavé. Z chlebovej striedky mi vyrobil figúrku so šiestimi vyčnievajúcimi hranami, je síce neforemná, ale veľmi zábavná, pripomína vretienko. Najzábavnejšie na tejto hračke je, že čo ako sa usilujete a hádžete ju o zem či o stenu, jej hrany sa nepolámu. Nechápem, kde na také veci dospeláci chodia.

Sú vlastne celkom múdri, len tú krupičnú kašu by si mohli odpustiť. Akoby sami neboli deťmi. Vyrástli a zabudli na všetko, čo sa im v detstve bridilo.

Uja Levana mám rada a vždy ho cez plot pozdravím. No teta Vardik sa mi vôbec nepáči. Má ostrý prenikavý hlas a prieračné modré oči. Dívajú sa ľadovým pohľadom akoby priamo cez vás. Len v strede trčí maličká čierna zrenička. Mám dojem, že jej v hlave sedí niekto zlý a cez zreničky ma pozoruje. Je to veľmi nepríjemné. Myslím si, že ani mama ju nemá rada a chodí k nej len s veľkou nevôľou. Iba keď doma niet mlieka a v obchode sa už minulo. To sa stáva často. Naše potraviny sú malé a vždy je pred nimi dlhý rad. Keď človek príde neskoro, tak už nekúpi ani mlieko, ani nič iné. Napríklad taký syr.

Najprv prechádzame po našom dvore, potom po záhrade prastarej mamy, teda nani Tamar: okolo nízkej jablone a potom okolo slnečníc obalených novinami. Vyzerajú veľmi smiešne, majú vysokú zelenú stonku, z ktorej vytrčajú veľké listy, a namiesto semiačkovej hlavy pokrkváný novinový uzol. Slnečnice sa obmotávajú, aby semiačka nevyzobali vtáky. Nani Tamar berie od nášho starého otca prečítané noviny, čo sa volajú Pravda, balí do nich veľké slnečnicové hlavy a okraje novín sťahuje špagátom. Slnečnice stoja s omotaným hrdlom a hlavou, ani čoby mali angínu. Lenže občas sa nájdu také vynachádzavé vtáčiky, čo v novinách vyzobú diery, no a keď sa na to včas nepríde, je po úrode, po semiačkach sa len tak zapráši. A viete, čo si o tom myslím ja? Že všetci na tomto svete chcú jesť a nič s tým nenarobíme.

Nuž, a tak prechádzame okolo slnečníc, okolo ružových kríkov, okolo čerešní, okolo čiernych moruší, ich posledných bobúľ, veľkých, ťažkých, čo priam prosia „zjedzte nás“, ibaže kto už sa do nich pustí?! Všetci sa už moruší prejedli. Tak ideme ďalej, štrngám mliečnikom a mama si čosi pospevuje, má krásny hlas; keď spieva, všetci stíchnu a s pôžitkom ju počúvajú. Lenže, žiaľ, spieva zriedka. Potom zabočíme k starej kamennej peci. Je veľká, pekná, zvrchu zakrivená a s ťažkou kovovou záklopkou. Táto záklopka doslova upcháva vypuklé oceľové dvere pece. Keď stará mama Tata pečie chlieb, najskôr piecku rozkúri, a len čo drevo dohorí, odhrnie uhlíky a dovnútra vkladá veľké okrúhle pecne chleba. Piecka vydáva také teplo, že Tata sa odvráti a len veľmi plytko dýcha. A najdôležitejšie je nepliesť sa jej pod nohami, aby stihla najprv dlhou drevenou lopatou upraviť napučané kraje cesta a potom povytahovať voňavé chrumkavé bochníky.

Hneď za pieckou je úzky chodníček, ktorý sa prudko stáča doprava a vedie k naklonenému drevenému plotu.

Treba podísť až k plotu a odtiaľ zavolať na tetu Vardik. Ona vyjde z domu, vezme od nás mliečnik a o chvíľu nám ho vráti po okraj plný mlieka. Dom tety Vardik je kamenný, jednoposchodový, s veľkou zasklenou verandou a dreveným balkónom. Na dvore niet nikoho, čo je dobre. Konečne už toho svojho Hektora priviazali. Hektor je veľký strážny pes, z nejakého dôvodu veľmi zlostný, na každého sa vrhá, najmä na deti. Predvčerom vybehol za mnou, hrozne som sa zľakla a dala sa na útek, no zakopla som a rozpleštila som sa na zemi. Hektor pribehol a hrozivo mi zozadu brechal do hlavy. Keby sa zrazu odkiaľsi nevynoril Viťka a neodlákali ho, určite by ma to psisko pohrýzlo.

Teraz sa Hektora bojím a len málokedy chodím von sama.

„Teee-taaa Vaaardik!“ volá mama.

„Idem!“ Teta vyjde na prah, ruky má veľké a mokré. Obvyklým gestom schytí okraj zástery, utiera si dlane, berie mliečnik a odkráča naspäť do domu.

„Mami!“ Ťahám mamu za lem šiat.

„Čo je?“ Mama na mňa zhora hľadí, do očí jej padá hustá ofina, nad čelom sa jej v smiešnom uzle skrúca moja belasá šatka. Kedysi mala dlhé vlasy, ale teraz je ostrihaná nakrátko.

„Načo si si uviazala šatku?“

Mama si upraví ofinu a usmeje sa.

„Nepáči sa ti to? Teraz sa nosia takéto uzly na hlave, takže držím krok s módou. Čo ty na to?“

Keď sa ma pýtajú „čo ty na to?“, okamžite sa nafúknem ako moriak. Lichotí mi, že chcu počuť moju mienku. Ani čoby som už bola celkom dospelá a vedela veľa užitočných vecí. Tak aj teraz. Zatváram sa dôležito a odpovedám:

„No, ak sa ti to páči, tak si maj ten uzol na hlave.“ Krátko podumám a dodám: „Aj mne sa to páči.“

„Tak to ti ďakujem.“ Mama sa zohne a pritisne sa mi lícom k tvári. „Dievčatko moje.“

Pevne ju objímam okolo krku, a hoci chápem, že sa o tom nemá hovoriť, predsa len zašepkám:

„Mami, prečo si v noci plakala?“

Mama sa rýchlo vymaní z môjho objatia, vystrie sa a znova sa zasmieje. Len ten jej smiech teraz vôbec nie je radostný, lež taký, no viete, smutný, nútený.

„Ale nie, neplakala som, len sa mi čosi zlé snívalo, tak som sa od strachu zobudila.“ A vystrúha bezstarostnú tvár.

„Čo sa ti snívalo?“

„A vieš, že som už zabudla?“

„Vôbec si nepamätáš?“ Nohou prehrabávam trávku. „Naozaj si všetko zabudla?“

„Všetko som zabudla, úplne všetko. Asi to je aj dobre, nie? Čo ty na to?“

A ja sa zasa nadujem od pýchy a v tej chvíli mi vyletí z úst ďalšia otázka, ktorú som jej chcela položiť: „Tak prečo ti ocko šeptom vyčítal, že sa obviňuješ z niečoho, za čo nemôžeš?“

Vtom však prichádza teta Vardik s naším plným mliečnikom.

„Ďakujeme,“ povie mama, zaplatí za mlieko, berie ma za ruku a vraciame sa nazad cez záhradu nani Tamar.

Teta Vardik neodpovedá a ja na zátylku cítim, ako nás sprevádza dlhým pichľavým pohľadom s okrúhlou hlavou naklonenou ako sliepka. Doma mama nadvihne veko mliečnika a v tvári sa jej zjaví bezmocný výraz:

„Zasa rozriedila mlieko vodou, len sa pozri, aké je modravé.“

„Nehnevaj sa na ňu, dcéra moja.“ Tata vyberá zo skrinky smaltovaný hrniec, červený s bielymi bodkami, a kladie ho na sporák. „Musí nejako deti nakrmiť.“

„Tak nech predáva mlieko drahšie. Prečo musí podvádzať?“

„Neviem.“ Tata naleje mlieko do hrnca, kladie ho na malý oheň a popritom mi vysvetľuje: „Aby sa mlieko nepripálilo,

treba ho vždy zohrievať pri nízkej teplote, zapamätáš si to?" Potom sa obráti, podíde k mame, tá stojí pri okne a zamyslene hľadá do dvora, uzol šatky sa jej smiešne skrúca na hlave. Tata sa nachvíľu na ten uzol zahľadá a povzdychne si: „Vo všetkom hľadáš pravdu, dcéra moja. Nechaj to tak. Sú veci, ktoré treba prijať také, aké sú. Treba sa s nimi zmieriť.“

„Neviem to,“ vraví mama a ďalej hľadá do dvora.

Deň

Schovala som sa za dom a pustila som sa do plaču. Teda nie celkom do plaču, ba možno povedať, že vôbec neplačem, iba tak žalostne vzlykám.

Dnes naše pestrušky poďobali moju oblúbenú sliepočku. Uďobali ju na smrť. A nikto, nikto z dospelých ani prstom nepohol. Stáli a prizerali sa, ako ju zabíjajú. Potom ju nani schytila za nohy a niekam odniesla. Z hrebienka jej kvapkala krv, hlava sa jej bezmocne hojdala sem a tam. Ani nechcem vedieť, kam s ňou šla. Na večeru bude zrejme slepačia polievka. Ach, toľká hrôza! Taká som rozhorčená, že opäť len chodím koldokola a fňukám.

Náš dom je na strmom svahu. Ľudia do skaly vytesali obrovské schody, aby nejako zadržali úrodnú pôdu zosúvajúcu sa do rokliny. Na jednu takú plošinu umiestnili náš dom s veľkým dvorom a starým morušovým stromom a naľavo od neho sa ešte zmestil dom nani Tamar. O kúsok nižšie vyrástol veľký ovocný sad, sú tam jablone, hrušky, ringloty, ale aj dule či orechy, ba dokonca aj strieborná jedlička. Vo vzdialenom rohu Tata vysadila koriander, bazalku, petržlen, kôpor a nechýba ani žerucha, po našom kotem. Ak totiž počas zeleninovej sezóny pri obede chýba kotem, starý otec na znak protestu odíde od stola. Neviem, čo mu na nej tak chutí, ja som ju

koštovala niekoľkokrát, je to taká voňavá štiplavá bylina, no nič mimoriadne, nuž ale starký má kotem veľmi rád, so syrom i bez, a vždy ho rozladí, keď nie je na stole.

Za záhradou, hneď za bylinkovým záhonom, je kurín. Cez deň sliepky samolúbo kotkodákajú, chodia dookola, hrabú sa v zemi, a keď sa zotmie, uložia sa na drevené bidlá. V kúte sú dve debny so senom. Do nich sliepky znášajú vajcia. Mojou úlohou je denne chodiť do kurína s malou smaltovanou miskou – na nič iné sa táto miska už nehodí, lebo glazúra na dne je poškodená, no, skrátka, mojou úlohou je chodiť do kurína a kontrolovať, či sliepky zniesli vajcia. Stáva sa, že sliepky odmietajú vojsť do debien, robia neplechu, znášajú vajčká kdekade do kríkov a vtedy musím snoriť po celom sade a hľadať ich.

Náš kohút je strašný bitkár a krikľúň, ale zato nesmierny krásavec. Zlatistý, s veľkým viacfarebným chvostom a nad ľavým okom mu pyšne tróni hrebienok. Dodáva mu divoký pirátsky vzhľad. Kohútisko pravidelne vylieta na drevený plot, odtiaľ víťazoslávne vykrikuje svoje kikirikí a vyplašené krdle sliepok pobehujú sem a tam. Občas zbieram po dvore zelené a modré kohútie pierka, dôkladne ich vyumývam, vysuším a uložím do zásuvky vo svojom písacom stole. Keď som chorá alebo je zlé počasie a nepustia ma na dvor, vytiahnem nejaké pierko, sadnem si za stôl, vezmem si hárok papiera a tvárim sa, že tým pierkom píšem. Tak ako vo filmoch, čo dávajú v televízore, kde markízi alebo dajakí iní grófi dôležito vypisujú listy alebo diktujú príkaz „zotnite mu hlavu“.

Pred pár dňami nani Tamar na trhu kúpila novú sliepku. Keď prišla z trhu, zavolala na mňa, vraj, hybaj von, pozri sa na tú krásu... Našuchla som si sandálíky, vybehla som z domu a letela dole po strmých schodoch verandy.

„Opatrne,“ zľakla sa nani, „nepotkni sa!“

„Nepotknem,“ ubezpečila som ju a rútila som sa k nej, čo mi sily stačili. „Čo to máš v taške?“

„Aha, pozri sa.“ Nani Tamar otvorila tašku a vybrala z nej malú bieloskvúcu sliepočku, hotovú princezničku, s prekrásnym hrebienkom, béžovým zobáčikom a kratučkými tenučkými nôžkami.

Naše sliepočky sú hnedooranžové, s tmavými pierkami po bokoch a na chvoste, proste pestré, chudučké, s obratnými nôžkami, vedia rýchlo behať, dokonca aj trocha vzlietnuť. A táto nová je akási buclatá, prechádza sa pomaly, dôstojne sa nesie, aj chvost má bujnejší než naše pestrušky.

Hneď som si ju obľúbila.

„Môže byť moja?“

„Samozrejme, že môže,“ prikývla nani Tamar a vypustila sliepku do záhrady.

„Aké jej dáš meno?“

„Nejaké vymyslím,“ sľúbila som.

Kohút pri pohľade na novú sliepku slávnostne rozprestrel všetko perie, vyletel na plot a triumfálne zakikírikal. Vždy prekypoval láskou a každú chvíľu sa vrhal na niektorú neobozretnú sliepočku. Sliepky zúfalo kvokali, vyskakovali spod neho a uháňali na druhý koniec záhrady, aby si uhladili rozstrapatené perie a spamätali sa z takého nehanebného zaobchádzania.

Po príchode bielej sliepočky si však kohút ostatné prestal všímať a prejavoval priazeň iba jej. Pestrušky bielu spoločníčku spočiatku prijali priateľsky, lenže keď im došlo, že kohút sa zrazu stal monogamným a žiadna iná navôkol ho už nezaujíma, spôsobili strašný rozruch a začali sokyňu naháňať po dvore. Tata ju chránila, ako mohla, zavierala pestrušky aj s kohútom do kurína a bielu sliepočku nechala samu chodiť po záhrade. Kohút podráždene kikírikal a žiarlivo ju sledoval láskyplným žltým okom, zatiaľ čo ostatné sliepky zlostne škriekali.

Dnes Tata otvorila kurín a sliepky vypustila. Rozutekali sa po dvore, nespokojne kotkodákali a utrápený kohút sa

znova rozbehol za tou mojou. Ostatné situáciu zlovestne pozorovali, ale nič nepodnikali, čím odviekli pozornosť. No v čase obeda, keď sme všetci sedeli za veľkým kuchynským stolom, sa na dvore strhol obrovský hurhaj. Vybehli sme na verandu a naskytl sa nám hrozný pohľad: pestrušky zo všetkých strán zákerne obkolesili moju sliepočku, dobali jej do hrebienka a pazúrami sa jej zadrapovali do bokov.

Chcela som jej bežať na pomoc, ale Tata mi v tom zabránila, schytila ma do náručia a pritísila si ma k sebe:

„Nič sa nedá robiť, tak či tak ju zabijú.“ A všetci mlčky sledovali, ako pestrušky kľujú moju sliepočku. Potom sa víťazoslávne rozišli a zakrvavenú obeť zanechali na bojisku. Hľadala som očami mamu. Stála vo vzdialenom rohu verandy a s rukami prekríženými na hrudi hľadela do dvora.

„Všimli ste si, ako sa zachoval kohút?“ Nani sťažka stúpala po schodoch, vpredu, hneď pod zásterkou, jej presvital tmavý fliačik. „To kohútisko neurobilo na záchranu tej sliepky vôbec nič, vyletelo na plot a odtiaľ pozorovalo, ako ju kaličia.“ Nani vstala s rukami vbok a pokrútila hlavou: „A teraz si vykračuje po dvore, ani čoby sa nič nestalo.“

„Presne ako ľudia,“ povzdychla si Tata a chytila ma za ruku. „Presne ako ľudia. Poďme! Vychladne nám obed.“

Večer

S Víťkom sa motkáme po ich dvore. Rozháňame chrústy, ktorým sa tu hovorí turki zatik – turecké pánbožkove kravičky, ale myslí sa tým skôr turecká háveď. Vyliezli na betónovú platňu zaliatu večerným slnkom. Víťkova starká na nej sušieva prenikavo voňajúcu, po praní ešte ťažkú ovčiu vlnu alebo veľké táce s ovocím a rôznymi bobuľami. Víťkova starká má najlepšie sušené ovocie široko-ďaleko. Jej drienky, napríklad,

dokonca aj po dlhom sušení na horúcom slnku zostávajú mäkké a šťavnaté.

Teraz je betónová platňa prázdna a tie turecké zatiky po nej rýchlo pobehujú. Sú drobné, podlhovasté, s tmavými vzormi na červenom pancierovom chrbátiku a na rozdiel od bežných chrústov nelietajú. Zhnusene ich veľkým lopúchom zaháňame na okraj platne a zhadzujeme.

Viťka býva o dve ulice ďalej, na rohu ulice, čo obchádza severnú roklinu, potom sa prudko stáča, ostro ústi k skale a dlho klesá k ruinám starej kaplnky.

Do kaplnky často prichádzajú starenky. Na úlomkoch chačkarov³ obrastených lišajníkom zapalujú žlté tenké sviečky, dlho tam postávajú a dlaňami chránia slabučké svetlo pred vetrom. Ak totiž Boha o niečo prosíte, ale sviečka nedohorí celá, modlitba sa k nemu nedostane.

Naše starenky sú všetky drobné, zvráskavené, zhrbené, ale plné života. Na hlavách majú ľahké letné šatky a úzke blúzky s nazberkanými rukávmi majú zapravené do dlhých ľanových sukien. Na sukniach majú vždy zásteru s tromi vreckami po bokoch. Pod ťažkou hornou sukňou nosia dve-tri spodničky, na nohách majú jednoduché pančuchy alebo domácky pletené ponožky, najčastejšie rôznofarebne pruhované, a čierne topánky na nepohodlnej plochej podrážke, úplne zodraté z chodenia po kamenistých cestách. Za daždivých dní, keď sa úzke chodníky menia na nepriechodnú hustú lepkavú brečku, si na obdratú obuv naťahujú veľké galoše.

Rada starenky pozorujem, najmä keď sa schádzajú v kaplnke. V padajúcom súmraku dlho stoja nad blikajúcimi sviečkami, ich vpadnuté pery šepcú akési slová, vietor im rozducháva tmavé šaty a zrednuté sivé vlasy zopnuté jednoduchým

3 Kamenná doska s vyobrazením kríža.

dreveným hrebeňom. Mama vraví, že každá taká starinka je posvätný chrám.

Podľa Vičkovej starkej v mladosti z hlúposti v Boha nikto neverí, vraj až v starobe človek pochopí, že s ním po celý život, hoci aj nevedomky, viedol vnútorné rozhovory. Ja sa občas zastavím uprostred vety a skontrolujem sa – rozprávam sa s ľuďmi alebo žeby aj s Bohom? Vyzerá to tak, že iba s ľuďmi, pretože Boh ma nepočuje. Zrejme je to moja chyba. Keby som sa s ním vedela správne rozprávať, vyslyšal by ma a zariadil by, aby sa mama netrápila a po nociach neplakala.

Vičkova starká je milá a láskavá, mám ju veľmi rada. Vičku vychováva sama, teda sú sami samučički, na celom šírom svete nikoho viac nemajú, lebo Vičkov ocko padol vo vojne proti dušmanom⁴.

V najväčšej miestnosti, na druhom podlaží domu, visí jeho fotografia ovitá čiernou hodvábnou stuhou. Vičkova starká pristupuje k fotografii, pohladí ju dlaňou a povie:

„Cavd tanem.“⁵

Hovorí potichu, šeptom. Ak som nablízku, vždy k nej podídem a chytím ju za ruku. Tak tam stojíme a ona potichu opakuje cavd tanem a vráskavou rukou hladí obrázok po kučeravých vlasoch začesaných nabok, po veľkých, mierne vypuklých svetlých očiach, takých, ako má Vička, po výrazných lícných kostiach, po brade. Potom sa postaví na špičky a pobozká ho. A ja ju držím za ruku. Aby veľmi neplakala.

Nikto nevie, kde je Vičkova mama. Nani Tamar ju volá kukučka a zakaždým sa zamračí, keď ju niekto spomenie. Ja vôbec nerozumiem, čo je na kukučkách zlé. Občas v televízii vysielajú kreslené filmy, z ktorých mi býva smutno, lebo nie

4 Zákerný nepriateľ, v Strednej a Južnej Ázii v 20. storočí člen ozbrojenej teroristickej nacionalistickej skupiny, zväčša moslimskej (pozn. prekl.).

5 „Vezmem na seba tvoju bolesť.“

sú veľmi veselé. Nedávno dávali príbeh, v ktorom chorá matka prosila svoje deti, aby jej doniesli vodu, ale ony boli také pohrúžené do hry, že sa jej napiť nedali. Matka sa zmenila na kukučku a odletela. Deti sa spamätali, rozbehli sa za ňou, volali ju späť, ale už sa nevrátila.

Po tomto filme som si chvíľu poplakala, potom som si obliekla mamin žaket a chodila som v ňom po dome. Keď sa mama vrátila z práce, hneď som jej podala pohár vody so slovami: „Mamička, keby si ochorela, budem ti stále nosiť vodičku, neboj sa.“

Mama ma objala a povedala: „Ty moje rozumné dievčatko.“

Niežeby som bola taká rozumná, jednoducho nechcem, aby sa mama premenila na kukučku a odletela mi preč.

Takže keď nani nazvala Viťkovu mamu kukučkou, zamyslela som sa a potom som sa vybrala za Viťkom. Ten sa na dvore horlivo natáhoval s kusiskom celtoviny, ktoré si dovliekol zo smetiska. Chvíľku som ho mlčky pozorovala a potom mu vravím: „Počuj, podal si niekedy mame pohár vody?“

On len pokrčil plecami a nič nepovedal. Nikdy nič nevraví, keď sa ho pýtajú na mamu. Mlčí, akoby mal ústa plné vody. Aj ja sa o nej zmieňujem iba zriedka, vôbec o nej nehovorím často, nepýtam sa na ňu, chápem, čo Viťka prežíva.

A tak som tam pri ňom postála a potom som šla za jeho starou mamou a spýtala som sa:

„Starká Lusine, bývala Viťkova mama často chorá?“

Viťkova starká nevie reagovať na prekvapivé otázky. Najprv ma vždy vezme umyť si ruky, leje mi na ne vodu z veľkého kovového krčaha a dohliada, aby som si dôkladne spláchla všetko mydlo. Kým si ich potom utieram do uteráka, ona v kuchyni prestiera na stôl: chlieb, syr, zeleninu. Vyberie z chladničky mliečnik, odleje z neho do hrnčeka, sadne si na vysokú drevenú stoličku a povie:

„Jedz.“

Pustím sa teda do jedenia, čo iné mi zostáva. A keď už sedím s plnými ústami a na tvári sa mi robia krásne mliečne fúzy, opýta sa:

„A čo si to chcela vedieť?“

„No, či Viťkova mama bývala chorá,“ opakujem a zahrýzam do chrumkavej chlebovej kôrky.

„Pravdaže, bývala chorá. Prečo ťa to zaujíma?“ čuduje sa.

„A Viťka sa jej dával napiť, keď bola chorá?“

„Nie. Bol ešte veľmi malý, keď od nás odišla.“ Starká Lusine sa sťažka zdvihne, poďíde k oknu a zrazu sa akosi nahnevane pustí do vnuka: „Viktor, odhod konečne tú celtovinu, čo sa s ňou toľko mociuješ?!“

„Tati⁶, chcem vyrobiť psiu budú. Ak sa mi to podarí, budeme mať Džulbarsa?“

Viťka odjakživa sníva o gamprovi, ktorý by sa, prirodzene, volal Džulbars.⁷ Ibaže tieto obrovské psy veľa žerú, neviem si predstaviť, ako by ho uživil. Sami sa horko-ťažko pretlákajú.

Viťkova starká nič nehovorí, len chvíľu vnuka pozoruje, potom zavrie okno a obráti sa ku mne:

„Jeho mama odišla, keď mal osem mesiacov. Ešte nevedel chodiť, len štvornožky liezol. Prečo sa pýtaš?“

„Len tak.“ Odštipnem si kúsok syra a zamyslene prežúvam. „Už som sýta. Môžem sa ísť hrať s Viťkom?“

„Môžeš.“

6 Stará mama.

7 Gampr – arménsky vlkodav, psie plemeno pochádzajúce z Arménskej vysočiny. Džulbars je meno verného psa z rovnomenného dobrodružného filmu pre deti a mládež (r. Vladimir Šnejdarov, 1935), ktorý svojmu pánovi pohraničníkovi pomáhal proti basmačom – odporcom cárskej a sovietskej vlády (pozn. prekl.).